

Aleksandra Milczarek, Małgorzata Zakrzewska

Kapitał społeczny jako determinanta rozwoju gospodarki opartej na wiedzy : analiza porównawcza wybranych państw Unii Europejskiej

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 35/1, 207-218

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Aleksandra Milczarek*
Małgorzata Zakrzewska**
Uniwersytet Szczeciński

KAPITAŁ SPOŁECZNY JAKO DETERMINANTA ROZWOJU GOSPODARKI OPARTEJ NA WIEDZY – ANALIZA PORÓWNAWCZA WYBRANYCH PAŃSTW UNII EUROPEJSKIEJ

STRESZCZENIE

Rozwój współczesnych gospodarek w coraz większym stopniu opiera się na intensywnym wzroście. Kapitał społeczny jest obecnie jednym z istotniejszych czynników determinujących rozwój gospodarek opartych na wiedzy, w szczególności w przypadku krajów wysoko rozwiniętych. Artykuł podejmuje zagadnienie kapitału społecznego w kontekście rozwoju współczesnych gospodarek opartych na wiedzy, ukazując jego charakterystykę i omawiając znaczenie we współczesnej ekonomii. Do analiz wybrano sześć reprezentatywnych wskaźników dla Polski, Danii i Bułgarii, które ukazują kluczowe dla kapitału społecznego obszary: zaufanie, partycypację społeczną oraz aktywność obywatelską, których poziom decyduje o jakości i stopniu zaawansowania tego kapitału w gospodarce. Dokonano także porównań poziomu kapitału społecznego pomiędzy wskazanymi krajami Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: kapitał społeczny, gospodarka oparta na wiedzy, zaufanie społeczne, organizacje pozarządowe, aktywność obywatelska

* Adres e-mail: olamilczarek86@op.pl.

** Adres e-mail: m.zakrzewska@wneiz.pl.

Wprowadzenie

W teorii ekonomii wyróżnia się trzy podstawowe czynniki produkcji: ziemię, kapitał i pracę. Bardzo często jako dodatkowy czynnik wskazuje się przedsiębiorczość jako cechę człowieka umożliwiającą mu podejmowanie i realizację kreatywnych działań. Współczesne gospodarki, w szczególności państwa wysoko rozwinięte, opierają swój rozwój nie na zasobach ziemi czy kapitału w rozumieniu dóbr, środków czy potrzebnej w procesach produkcyjnych infrastruktury, lecz przede wszystkim na zasobach pracy w kontekście zasobów ludzkich, czyli czynnika ludzkiego, jego umiejętności, wiedzy i doświadczenia. Dostępność dóbr i usług oraz pewne nasycenie rynków spowodowały, że wzrost tych gospodarek przestał mieć charakter ekstensywny, co w dalszym ciągu jest typowe dla gospodarek słabo rozwiniętych. Kraje rozwinięte natomiast charakteryzują się wzrostem intensywnym, związanym z poprawą jakości pracy i bardziej efektywnym wykorzystaniem czynników produkcji, a co się z tym wiąże, opierają swój rozwój na wiedzy i możliwościach ludzkiego umysłu. Od kiedy w ekonomii pojawiło się pojęcie gospodarki opartej na wiedzy, rozwinął się także termin kapitału społecznego. Jest to sieć powiązań i norm w społeczeństwie, które na bazie efektu synergii oraz poprzez wzrost innowacyjności efektywniej wykorzystuje czynniki produkcji. Kapitał ten stanowi obecnie jedną z istotniejszych determinant rozwoju społeczno-gospodarczego państw.

W artykule podjęto tematykę kapitału społecznego jako czynnika wpływającego na współczesny rozwój. Celem pracy jest charakterystyka pojęcia kapitału społecznego w kontekście jego znaczenia jako determinanty rozwoju gospodarek opartych na wiedzy oraz jego porównanie w wybranych krajach Unii Europejskiej. Ukazano korelację pomiędzy poziomem kapitału społecznego a gospodarką opartą na wiedzy oraz ich znaczenie w dzisiejszej ekonomii. Na przykładzie trzech państw: Polski, Danii i Bułgarii autorki omawiają 6 wskaźników stanowiących o poziomie, jak i jakości kapitału społecznego. Polskę porównano do państwa o najwyższym poziomie wskaźników kapitału społecznego w Unii Europejskiej – Danii – oraz Bułgarii jako państwa o najniższy poziomie wskaźników. W artykule zaprezentowano wynik ilościowej i jakościowej analizy porównawczej danych wskazującej podobieństwa i różnice w zakresie kapitału społecznego oraz w rozwoju społeczno-gospodarczym wybranych państw.

1. Korelacja pomiędzy kapitałem społecznym a gospodarką opartą na wiedzy

1.1. Gospodarka oparta na wiedzy

Koncepcja tak zwanej gospodarki opartej na wiedzy (GOW) po raz pierwszy pojawiła się wraz z opublikowaniem książki *The Knowledge-based Economy: The Nature of the Information Age in the 21st Century*¹. Wraz z raportem OECD przyjętym w 1996 roku GOW określono ją jako gospodarkę „bezpośrednio bazującą na produkcji, dystrybucji i wykorzystaniu wiedzy oraz informacji”². Celem zasadniczym GOW jest efektywne wykorzystanie i gromadzenie wiedzy i tym samym spowodowanie przewagi konkurencyjnej gospodarek i przedsiębiorstw. Wiedza natomiast jest „tworzona, zdobywana, transmitowana oraz używana”³ przez podmioty gospodarcze oraz jednostki i wspólnoty występujące w społeczeństwie. Wzrost znaczenia wiedzy w rozwoju gospodarczym jest z kolei konsekwencją ograniczonej „tradycyjnych” czynników produkcji, co wymusza konieczność poszukiwania i wykorzystywania nowych źródeł wzrostu gospodarczego, czyli – jak wskazuje analiza zarówno praktyczna, jak i teoretyczna – dostęp do wiedzy oraz innowacji. Tym samym rozwój społeczno-gospodarczy uzależniony będzie od synchronicznego powiązania pomiędzy przedsiębiorstwem, nauką oraz państwem. Co więcej, usprawnione procesy pomiędzy wspomnianymi podmiotami przyczynią się do wprowadzenia nowych rozwiązań, innowacyjnych metod pracy, nowych usług, a te będą miały wpływ na efektywność rozwoju społeczno-gospodarczego. W literaturze przedmiotu podkreśla się następujące warunki wyjściowe dla rozwinięcia GOW⁴:

- a) gospodarka musi osiągnąć wysoki poziom rozwoju, współcześnie oscyluje on wokół 20 tysięcy dolarów na mieszkańca, a struktura PKB charakteryzuje się 70-procentowym udziałem usług w jego tworzeniu;

¹ B. Będzik, *Kapitał społeczny a gospodarka oparta na wiedzy*, „Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis” 2012, nr 66, s. 15.

² *The Knowledge Based Economy*, Raport OECD, Paris 1996, s. 7.

³ E. Skrzypek, G. Grela, *Knowledge-Based. Economy Determinans – A Comparative Analysis of the Economics of Poland and Other EU Countries*. MIC'06 Management Internationale Conference: *Advancing Business and Management in Knowledge Based Society*, 7th International Conference of the Faculty of Management, Koper, University of Primorska, Slovenia 2006.

⁴ J. Kleer, *Gospodarka oparta na wiedzy a globalizacja: związki czasowe i przyczynowe*, w: *GOW – wyzwanie dla Polski*, red. J. Kotowicz-Jawor, PWE, Warszawa 2009, s. 69–79.

- b) społeczeństwo charakteryzuje się wysokim poziomem edukacji, w którym za miarę powszechną uznawane jest wykształcenie średnie, a wyższe obejmuje co najmniej połowę ludności zawodowo czynnej;
- c) GOW jest gospodarką innowacyjną, udział nakładów na B + R wynosi około 3% PKB;
- d) innowacyjność jest funkcją przynajmniej trzech zmiennych: kreatywności ludzi, popytu na innowacje oraz odpowiedniego klimatu proinnowacyjnego, jaki musi tworzyć państwo;
- e) gospodarka i społeczeństwo mają charakter otwarty;
- f) GOW tworzy nową strukturę ekonomiczną i społeczną oraz wymusza istotne
- g) modyfikacje w funkcjach sektora publicznego.

1.2. Kapitał społeczny jako determinanta rozwoju gospodarek opartych na wiedzy

Tanie i łatwo dostępne czynniki produkcji są ograniczone, przez co dalszy wzrost gospodarczy nie będzie mógł opierać się wyłącznie na dotychczasowych jego determinantach (na przykład na taniej sile roboczej, korzystnym położeniu geograficznym czy strukturalno-gospodarczej współpracy międzynarodowej). Zachodzi zatem konieczność odejścia od tak zwanych gospodarek industrialnych i przejście do ich bardziej efektywnych i innowacyjnych form, których przykładem jest gospodarka oparta na wiedzy. Jej głównym celem nie jest głównie skupienie się wyłącznie na sektorze technologicznym, ale również tworzenie strukturalnych podwalin do transferu wiedzy i innowacji. Takimi akceleratorami gospodarek opartych na wiedzy są w szczególności⁵:

- a) edukacja i szkolenia niezbędne w procesach tworzenia, przekazywania oraz wykorzystywania wiedzy;
- b) infrastruktura informatyczna ułatwiająca szybką komunikację i przekazywanie informacji za pośrednictwem internetu, radia i telewizji;
- c) infrastruktura ekonomiczna i instytucjonalna zapewniająca swobodny przepływ wiedzy;
- d) wsparcie przedsiębiorczości oraz inwestycji w technologie komunikacyjne;
- e) systemy innowacji, które w ramach ośrodków badawczych, uczelni i zespołów eksperckich są niezbędne do tworzenia i wykorzystywania wiedzy.

Jednostka w tak stworzonym państwie, społeczeństwie i gospodarce będzie efektywniej wykorzystywała swoją wiedzę, tym samym wzrosną jej skłonności

⁵ *Ibidem*, s. 65.

proinnovazione, które skutkować będą większą przedsiębiorczością i *de facto* aktywnością gospodarczą. Jednakże, bez współpracy jednostki nie będą w stanie ani pobudzić, ani co więcej, utrzymać postępu i innowacji, czyli wpływać na rozwój gospodarki opartej na wiedzy. Aby można było mówić o stałym rozwoju GOW, musi zadziałać efekt synergii oraz współpraca w społeczeństwie. Ich poziom zależy od poziomu zaufania, komunikacji, partycypacji społecznej oraz aktywności obywatelskiej. Te zaś są częściami składowymi kapitału społecznego oraz gospodarki opartej na wiedzy.

2. Wskaźniki kapitału społecznego w Danii, Polsce i Bułgarii – porównanie

2.1. Wskaźniki kapitału społecznego ujęte w analizie

Dokonując analiz współczesnych gospodarek opartych na wiedzy, rozważa się szeroko pojęty kapitał społeczny. Z racji wielości definicji kapitału społecznego trudno dokonać jego pomiaru i uwarunkowań jego rozwoju. W niniejszym artykule przyjęta została definicja kapitału społecznego zaproponowana w raporcie *Diagnoza społeczna*⁶. Jest on określany jako „sieci społeczne regulowane normami moralnymi lub zwyczajem, które wiążą jednostkę ze społeczeństwem w sposób umożliwiający jej współdziałanie z innymi dla dobra wspólnego”⁷. Przy omawianiu kapitału społecznego przyjęto schemat logiczny, który dotyczy trzech głównych obszarów tematycznych:

- postaw i kompetencji społecznych,
- współdziałania i partycypacji społecznej,
- komunikacji społecznej⁸.

W ramach każdego obszaru wyróżnić można liczne wskaźniki poddawane analizom. Z uwagi jednak na zakres niniejszej pracy oraz w celu zapewnienia jej możliwie największej przejrzystości, autorki wybrały po dwa ich zdaniem najbardziej

⁶ „Diagnoza społeczna” jest próbą uzupełnienia diagnozy opartej na wskaźnikach instytucjonalnych o kompleksowe dane na temat gospodarstw domowych i jednostek, ich postaw, stanu ducha; jest diagnozą warunków i jakości życia Polaków w ich własnym sprawozdaniu. Zgodnie z pierwotnym zamysłem, badania w ramach „Diagnozy społecznej” mają charakter panelowy.

⁷ J. Czapiński, *Polska – państwo*, „Współczesna Gospodarka i Administracja Publiczna. Gazeta Sympozjalna” 2007, nr 9.

⁸ M. Zakrzewska, *Uwarunkowania rozwoju kapitału społecznego w Polsce*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego” 2013, nr 32, t. 1, s. 79–96.

reprezentatywne wskaźniki, charakteryzujące w sposób przystępny poszczególne dziedziny w zakresie kapitału społecznego. Odpowiednio są to:

1) Zaufanie:

- a) zaufanie społeczne (*general trust*);
- b) zaufanie do instytucji publicznych.

2) Partycypacja społeczna:

a) aktywna:

- uczestnictwo w organizacji pozarządowej,
- członkostwo w partii politycznej;

b) pasywna:

- podpisanie petycji.

3) Aktywność obywatelska:

- frekwencja wyborcza (podczas ostatnich wyborów na poziomie krajowym),
- kontakt z przedstawicielem władzy ustawodawczej.

Badanie kwestii zaufania w społeczeństwie zostało rozdzielone na zaufanie społeczne oraz na zaufanie do instytucji publicznych. Pierwszy wskaźnik należy rozumieć jako zaufanie do innych ludzi – respondenci odpowiadali na pytanie, czy można ufać innym. W drugim przypadku skupiono się na zaufaniu do instytucji publicznych – wybrano organ władzy ustawodawczej jako podmiot, którego decyzje oddziałują na jednostki społeczne. W przypadku drugiego obszaru wyróżnić można partycypacje aktywną i pasywną, wskazujące, czy jednostka jest czynnym, czy biernym uczestnikiem życia społecznego. Podczas badania aktywnej partycypacji społecznej ankietowani odpowiadali „tak” lub „nie” na pytania, czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy uczestniczyli w działaniach organizacji lub stowarzyszenia oraz partii politycznej. Natomiast partycypacja pasywna określała ich działalność poprzez pryzmat podpisania lub nie w ciągu ostatnich 12 miesięcy jakiegokolwiek petycji. Aktywność obywatelska mierzona jest poprzez frekwencję wyborczą – pytano respondentów o uczestnictwo w ostatnich wyborach parlamentarnych oraz o kontakt z osobą publiczną – w niniejszych analizach zdecydowano się na zawężenie zagadnienia do polityka (posła) i urzędnika.

Wybrane omówione wskaźniki pozwalające określić poziom kapitału społecznego w Polsce, Danii i Bułgarii dotyczą roku 2012 i zostały przeanalizowane w dalszej części niniejszej pracy.

2.2. Analiza porównawcza wybranych państw

Wybór państw do analizy porównawczej został podyktowany zamiarem ukazania różnic w poziomie kapitału społecznego między Polską a państwami uzyskującymi wyższe i niższe wskaźniki rozwoju społecznego. W związku z tym wybrano Danię jako reprezentanta krajów „starej Unii”, jako twór wysokorozwinięty, charakteryzujący się wyższym poziomem wskaźnika jakości życia HDI, wyższym miejscem w rankingu HDI (15. miejsce w porównaniu do 39. Polski) oraz generujący zdecydowanie wyższą wartość PKB *per capita*. Na drugim biegunie porównań umieszczono Bułgarię z uwagi na niższy wskaźnik HDI oraz niższe PKB na mieszkańca niż w Polsce. Dodatkowo kraj ten wstąpił w struktury Unii Europejskiej w roku 2007, czyli trzy lata później niż Polska, co nie pozostało bez wpływu na jego rozwój. Zestawienie danych dla wszystkich trzech omawianych państw ukazuje tabela 1.

Tabela 1. Wskaźnik HDI oraz PKB *per capita* w Bułgarii, Danii i Polsce w roku 2012

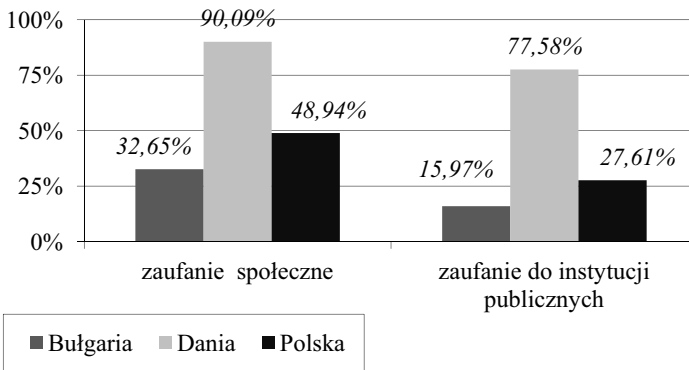
Kraj	HDI	HDI ranking	PKB <i>per capita</i> (w dolarach)
Bułgaria	0,782	57	14 103
Dania	0,901	15	37 657
Polska	0,821	39	20 562

Źródło: Human Development Report 2013. Summary. The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World, UNDP, New York 2013, s. 15, 16; International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/01/weodata/index.aspx (16.04.2013).

Jak już wspomniano, ocena kapitału społecznego danego kraju odbywa się poprzez badanie trzech płaszczyzn: zaufania, partycypacji społecznej oraz aktywności obywatelskiej. Na potrzeby pracy wybrano po dwa wskaźniki charakteryzujące poszczególne obszary dla wskazanych państw. W kwestii zaufania najwyższy jego poziom wykazują obywatele Danii (rysunek 1), gdzie w ponad 90% występuje zaufanie społeczne, to znaczy, że według społeczeństwa można innym ufać. Nieco niższe jest tam zaufanie do instytucji publicznych, organ władzy ustawodawczej darzony jest zaufaniem przez 77,58% populacji tego kraju. Procentowy udział w tym zakresie jest kilkakrotnie wyższy niż dla dwóch pozostałych państw: w Polsce wynosi 27,61%, w Bułgarii jedynie 15,97%. Natomiast ufność w stosunku do innych ludzi

w Polsce i Bułgarii nie jest odczuwana nawet przez 50% obywateli. Co ciekawe, zaufanie do instytucji publicznej jest tam prawie dwukrotnie niższe niż zaufanie społeczne. W literaturze przedmiotu jako przyczynę tego zjawiska podaje się socjalizację pierwotną jednostek, które w procesie wychowywania nie nabywają kompetencji współdziałania w społeczeństwie. Co więcej, istnieje zagrożenie „amoralnym familizmem”⁹, który skupia się na „wiązącym” typie kapitału społecznego, a nie na jego typie „pomostowym”, czyli tym przynoszącym najwięcej korzyści społecznym.

Rysunek 1. Zaufanie społeczne oraz do instytucji publicznych w Bułgarii, Danii i Polsce w roku 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych European Values Survey, www.europeanvalues.com (7.12.2013).

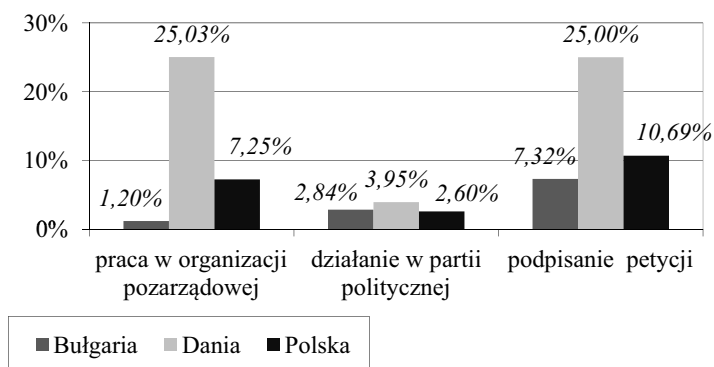
W ramach oceny stopnia partycypacji społecznej uwzględniono pracę wykonywaną w ciągu ostatniego roku przez badaną jednostkę na rzecz organizacji pozarządowej albo stowarzyszenia, działalność w partii politycznej oraz kwestię podpisu petycji. Szczegółowe dane dla wybranych państw ukazano na rysunku 2.

Co czwarty Duńczyk w ciągu ostatnich 12 miesięcy pracował na rzecz organizacji pozarządowej. Pod petycjami w kraju tym również podpisuje się co czwarta osoba. Dla porównania w Bułgarii udział w działaniach organizacji jest nikły i obejmuje jedynie 1,2% obywateli. W Polsce jest to nieco ponad 7%. Natomiast popieranie inicjatyw społecznych i publicznych własnym podpisem w Bułgarii dokonywane

⁹ W. Orliński, *Zagubieni w sieci*, „Gazeta Wyborcza” 2013, nr 284, s. 26.

było w ciągu roku jedynie przez 7,32% ogółu. Ponad 90% obywateli tego kraju w ogóle nie podpisuje petycji. W Polsce społeczeństwo chętniej składa podpis pod petycją, jednak znowu nie tak chętnie jak w Danii. Odnośnie do uczestnictwa w życiu politycznym kraju w każdym z trzech analizowanych państw aktywność obywateli mierzona działalnością w partii politycznej jest niska. Po raz kolejny największe zaangażowanie występuje w Danii (3,95%), a najmniejsze tym razem po stronie Polski (2,60%). Trzeba jednak podkreślić, że praca w partii politycznej nie cieszy się zbyt dużym zainteresowaniem, a jest to również element wpływający na rozwój i poziom kapitału społecznego. Większa aktywność obywatelska to większa świadomość oraz zdecydowanie większe możliwości wpływu na decyzje i wybory państwa.

Rysunek 2. Partycypacja społeczna obywateli Bułgarii, Danii i Polski w roku 2012

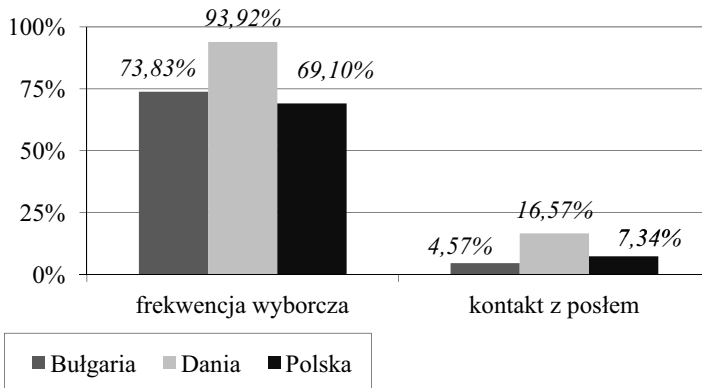

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych European Values Survey, www.europeanvalues.com (7.12.2013).

W ramach analizowanych wskaźników w zakresie aktywności obywatelskiej w dalszym ciągu utrzymuje się czołowa pozycja Danii. Jak wynika z danych przedstawionych na rysunku 3, frekwencja wyborcza w ostatnich wyborach parlamentarnych w Danii osiągnęła aż 93,92%. Oznacza to, że głosu nie oddało tam jedynie 6% obywateli uprawnionych do głosowania. Wysoka frekwencja świadczy o dużej świadomości społeczeństwa oraz o występującym poczuciu odpowiedzialności. W Bułgarii była ona o 20% niższa, a w Polsce nie osiągnęła nawet 70%. Jeśli chodzi o kontaktowanie się, rozmowę z politykiem, posłem lub urzędnikiem, to Duńczycy

kontaktują się z osobami publicznymi czterokrotnie częściej niż Bułgarzy i ponad dwukrotnie częściej niż Polacy. Warto zauważyć, że jest to mało popularna metoda wykazywania swojej aktywności obywatelskiej. Kontaktów takich w ciągu 12 miesięcy w roku 2012 nie doświadczyło w Danii, Polsce i Bułgarii odpowiednio ponad 83%, 92% i 95% obywateli. Ta różnica jest konsekwencją pierwotnie transformacji społecznej w krajach postsocjalistycznych i wtórnie – poziomu zaufania obywateli. Im skuteczniejszy proces transformacji, tym większe byłoby poczucie wpływu jednostek na życie społeczno-gospodarcze i tym samym większy byłby wzrost zaufania w społeczeństwie.

Rysunek 3. Aktywność obywatelska mierzona frekwencją wyborczą oraz kontaktami z posłem w Bułgarii, Danii i Polsce w roku 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych European Values Survey, www.europeanvalues.com (7.12.2013).

Podsumowanie

Analiza poziomu kapitału społecznego trzech wybranych państw przez pryzmat omówionych wskaźników wyraźnie uwidacznia, że partycypacja społeczna, uczestnictwo w różnego rodzaju organizacjach oraz akcjach społecznych, publicznych czy polityce, a także aktywność obywatelska jest najbardziej zintensyfikowana w Danii. W kraju tym występuje także bardzo wysoki stopień zaufania do innych ludzi, jak i instytucji publicznych. Śmiało można stwierdzić, że wśród badanych państw najwyższy poziom kapitału społecznego występuje w Danii, kolejno w Pol-

sce, a najniższy w Bułgarii. Dla Polski i Bułgarii wskaźniki kapitału społecznego są dużo niższe, z zarysowującymi się lepszą pozycją i wyższym poziomem Polski niż Bułgarii.

W kraju rozwiniętym, jakim jest Dania, poziom kapitału społecznego jest zdecydowanie wyższy niż w krajach słabiej rozwiniętych. Wydaje się, że jest to konsekwencją historii społeczeństwa duńskiego i przykładu społeczeństw skandynawskich jako takich. Wśród nich bardzo rozwinięte jest działanie na rzecz dobra wspólnego, którym pierwotnie były tak zwane *tingi*. W Polsce, jak i Bułgarii niskie wskaźniki kapitału społecznego są konsekwencją relatywnie krótkiego istnienia społeczeństw obywatelskich. Proces transformacji ustrojowo-gospodarczo-społecznej po 1989 roku, ukazał, że o ile powstały i wykształciły się podwaliny do rozwoju zarówno gospodarki wolnorynkowej, jak i społeczeństwa obywatelskiego, o tyle w wyniku poczucia braku zaufania i wpływu na życie społeczne jednostki w bardzo niskim stopniu się angażują. To z kolei ma przełożenie na ich umiejętności współpracy, gromadzenia wiedzy i rozwoju postaw przedsiębiorczych. Tym samym, im mniejsze są wartości jednostek, tym w gorszej kondycji jest gospodarka oparta na wiedzy. Przeprowadzona analiza pokazała, że kapitał społeczny przyczynia się do wzrostu gospodarki oraz szybszego rozwoju społeczno-gospodarczego państwa. Zatem rozwój kapitału społecznego poprzez wykształcenie w obywatelach postaw społecznych i ich aktywizację będzie przyczyniał się do efektywniejszego wykorzystania czynnika wiedzy i tym samym do rozwoju postindustrialnej gospodarki, jaką jest ta oparta na wiedzy.

Literatura

- Będzik B., *Kapitał społeczny a gospodarka oparta na wiedzy*, „Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis” 2012, nr 66.
- Czapiński J., *Polska – państwo*, „Współczesna Gospodarka i Administracja Publiczna. Gazeta Sympozjalna” 2007, nr 9.
- Human Development Report 2013. Summary. The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World*, UNDP, New York 2013.
- International Monetary Fund: World Economic Outlook Database, www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/01/weodata/index.aspx (16.04.2013).
- International Monetary Fund: World Economic Outlook Database, www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/01/weodata/index.aspx (15.10.2013).

Kleer J., *Gospodarka oparta na wiedzy a globalizacja: związki czasowe i przyczynowe*, w: *GOW – wyzwanie dla Polski*, red. J. Kotowicz-Jawor, PWE, Warszawa 2009.

Orliński W., *Zagubieni w sieci*, „Gazeta Wyborcza” 2013, nr 284.

Skrzypek E., Grela G., *Knowledge-Based. Economy Determinans – A Comparative Analysis of the Economics of Poland and Other EU Countries. MIC'06 Management Internationale Conference: Advancing Business and Management in Knowledge Based Society*, 7th International Conference of the Faculty of Management, Koper, University of Primorska, Slovenia 2006.

The Knowledge Based Economy, Raport OECD, Paris 1996.

Zakrzewska M., *Uwarunkowania rozwoju kapitału społecznego w Polsce*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego” 2013, nr 32, t. 1.

SOCIAL CAPITAL AS A DETERMINANT FOR DEVELOPMENT OF THE KNOWLEDGE BASED ECONOMY – COMPARATIVE ANALYSIS OF THE SELECTED EUROPEAN UNION MEMBER STATES

Abstract

The development of modern economies are more and more dependent and based on the intensive growth. Social capital is one of the most important factors determining the development of knowledge-based economies. The aim of this article is to present the issue of social capital in the context of today's knowledge-based economies, revealing its characteristics and discussing the importance in contemporary economics. Under analysis were taken into account six representative indicators for Poland, Denmark and Bulgaria, which examine key areas for development of social capital: trust, social participation and active citizenship, and whose level determines the quality and level of sophistication of the capital in the economy. In paper, authors have also compared indicators of social capital between selected European Union member states.

Keywords: social capital, knowledge-based economy, social trust, non-governmental organizations, NGOs, citizens' participation, social involvement

JEL Codes: Z1, O1, E2, EG

Translated by Małgorzata Zakrzewska